

Кобобел А. Є. Освітньо-правові аспекти регулювання дозвіллевої діяльності у сфері позашкільної освіти /А. Є. Кобобел // Дозвілля та туризм у постнекласичній перспективі: матеріали методологічного міждисциплінарного інтернет-семінару (м. Полтава, 03 грудня 2020 року). – Полтава. ПУЕТ. 2020. – С. 102-107.

Кобобел А.Є.

аспірантка,
Полтавський національний
педагогічний університет імені
В. Г. Короленка
м.Полтава
Email:allakobobel@gmail.com

ОСВІТНЬО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ РЕГУЛЮВАННЯ ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Позашкільна освіта є формою дозвіллевої діяльності дітей з особливими освітніми потребами, проблемам правового забезпечення якої в останніх наукових публікаціях приділяється певна увага [1;2]. Актуальним є продовження досліджень і апробація деяких їх результатів з елементами наукової новизни, зокрема формулювання пропозицій щодо періодизації розвитку позашкільної освіти за часи незалежності української держави.

У процесі проведених нами досліджень у 2019-2020 рр. були виділені наступні критерії розвитку позашкільної освіти в Україні з 1991 року до останніх часів: 1) соціокультурний критерій, що характеризує інтенсивність інкультурації суспільних практик країн західної цивілізації в сфері інклюзивної освіти; 2) когнітивний критерій, що характеризує імплементацію результатів наукової рефлексії закордонного педагогічного досвіду в практику кадрового забезпечення освітньої діяльності закладів позашкільної освіти вітчизняними педагогічними університетами; 3) освітньо-правовий критерій, що відображає

якісні результати імплементації норм міжнародного законодавства в сфері інклюзивної освіти в практику чинного законотворення та державної політики і державного регулювання позашкільної освіти в Україні. У результаті застосування зазначених критеріїв нами виділені такі три етапи розвитку позашкільної освіти в Україні, починаючи з 1991 року: I етап (1991-1999р.р.) – соціокультурний; II етап (2000-2009р.р.) – когнітивний; III етап (2010-2020р.р.) – освітньо-правовий.

На першому етапі було розроблено і прийнято низку вітчизняних нормативно-правових документів, в яких сформульовано основні концепти і правові засади розвитку сфери позашкільної освіти. Першим з них став Закон УРСР «Про освіту» (1991р.). Стратегічні завдання та напрями реформування позашкільного навчання та виховання було визначено у Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття») (1993р.). Вагомий внесок у розбудову сфери позашкільної освіти внесла Національна програма «Діти України» (1996р.).

До перших спроб наукової рефлексії розвитку позашкільної освіти та виховання слід віднести розробку Концепції позашкільної освіти та виховання (1996р.), реалізація якої сприяла, зокрема, становлення нової галузі педагогічної науки-позашкільної педагогіки.

Входження України, як незалежної держави, у світове співтовариство, сприяло засвоєнню нею основних положень низки міжнародних правових документів (Женевська декларація (1923р.), Загальна декларація прав людини (1948р.), декларація прав дитини (1959р.), Конвенція Генеральної Асамблеї ООН про права дитини (1989р.), Саламанська декларація (1994р.), що знайшло відображення у нормах розроблених і прийнятих вітчизняних законів (Конституція України (1996р.), Закон Української РСР «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Українській РСР» (1991р.), Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» (1993р.), Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» (1997р.), Закон України «Про загальну середню освіту» (1999р.).

Таким чином, проведений нами аналіз показав, що соціокультурні, політичні, економічні зміни, які відбулися у

період 1991-1999 рр., мали суттєвий вплив на подальший розвиток сфери позашкільної освіти, її правового забезпечення в незалежній Україні. На нашу думку, це перше десятиріччя стало перехідним етапом від старої радянської до нової української системи позашкільної освіти.

Другий етап характеризується активним розвитком нормативно-правового забезпечення сфери позашкільної освіти. Було розроблено і прийнято Закон України «Про позашкільну освіту» (2000р.), Закон України «Про охорону дитинства» (2001р.); видані укази Президента України «Про національну доктрину розвитку освіти» (2002р.), «Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні(2005р.); прийняті постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку типів позашкільних навчальних закладів і Положення про позашкільний навчальний заклад» (2001р.), постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Програми розвитку позашкільних навчальних закладів на 2002-2008 роки» (2002р.), постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової соціальної програми розвитку позашкільної освіти на період до 2014 року» (2010р.).

З метою виявлення, розвитку та підтримки обдарованої молоді, створення сприятливих умов для гармонійного розвитку особистості, набуття нею навичок і знань для задоволення потреб у професійному самовизначенні, організації її оздоровлення, дозвілля і відпочинку було затверджено низку документів, а саме: постанову Кабінету Міністрів України «Про вдосконалення системи організації роботи із виховання дітей та молоді в позашкільних навчальних закладах» (2003р.), постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2007-2011 роки» (2006р.); наказ Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про порядок організації індивідуальної та групової роботи в позашкільних навчальних закладах» (2004р.); розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Державної програми роботи з обдарованою молоддю на 2006-2010 роки» (2006р.); наказ Міністерство освіти

і науки України «Про затвердження Положення про малу академію наук учнівської молоді» (2006р.).

На цьому етапі також відбувалося формування законодавства щодо дітей з особливостями психічного і фізичного розвитку, передбачено розгортання регіональної мережі спеціальних освітніх закладів усіх рівнів освіти для таких дітей.

Таким чином, на другому етапі, завдяки спрямованій освітній політиці держави, продовжувалося формування нормативно-правової бази, що сприяло регулюванню функціонування та розвитку сфери позашкільної освіти, збільшенню чисельності навчальних закладів позашкільної освіти.

Характерною особливістю третього етапу розвитку сфери позашкільної освіти в Україні стало визнання інклюзивної освіти, підтримка принципів її розвитку, що сприяло реалізації моделі інтегрованого та інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах; удосконаленню законодавчої та нормативно-правової бази; забезпеченню наукового супроводу; створенню освітніх програм, навчально-методичного забезпечення тощо. На третьому етапі розвитку сфери позашкільної освіти прийнято низку нормативних документів, зокрема: Закон України «Про Загальнодержавну програму «Національний план дій щодо реалізації конвенції ООН про права дитини» на період до 2016 року» (2009р.); укази Президента України «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні» (2010р.) і «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (2013р.); постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» (2011р.); розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів щодо запровадження інклюзивного та інтегрованого навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на період до 2012 року» (2009р.); наказ Міністерство освіти і науки України «Про затвердження Плану дій щодо запровадження інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на 2009-2012 роки» (2009р.), наказ Міністерство освіти і науки України «Про

затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання» (2010р.).

На розвиток позашкільної освіти під час реформування системи освіти в цілому також мало вплив внесення змін до Закон України «Про освіту» (2017р., 2020р.), ухвалення розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної і середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року» (2016р.).

Подальшому розвитку сфери позашкільної освіти, впровадженню інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами сприяло прийняття Закон України «Про позашкільну освіту» (2018р.), Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг» (2018р.); постанови Кабінету Міністрів України «Про організацію інклюзивного навчання в закладах позашкільної освіти» (2019р.).

Таким чином, на третьому етапі відбулися кардинальні зміни в системі освіти України, а саме: інтеграція дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітній простір в цілому та позашкільний – зокрема; створення нормативно-законодавчого підґрунтя для отримання якісної освіти всіх дітей без виключення; проведення наукових досліджень у галузі загальноосвітньої та позашкільної освіти, що сприяло розробленню інноваційних методик та технологій щодо навчально-виховного процесу дітей з особливими освітніми потребами тощо.

На підставі наведеного аналізу документів часів незалежності України можемо стверджувати, що в державі створено єдине законодавче поле, сформовано низку законів, наказів, розпоряджень, нормативно-правову базу у чисельних концепціях, стратегіях, програмах щодо розвитку та функціонування інклюзивної освіти дітей з особливими освітніми потребами. Поряд із цим, існує низка найгостріших проблем, які, на нашу думку, загальмовують впровадження інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами в інституціях освіти. По-перше, відсутність належної матеріально-технічної бази у багатьох закладах освіти не відповідає вимогам щодо створення інклюзивних класів

(гуртків). По-друге, недосконалість освітнього законодавства обумовлює існування бюрократичних перешкод щодо залучення та включення до масового освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами. По-третє, проблема зниження якості освіти пов'язана насамперед із тим, що велика кількість дітей в класах (гуртках), навіть за наявності асистента-вчителя, не дає можливості за урок (заняття) надати індивідуальну допомогу всім її учасникам. По-четверте, в нормативно-правових документах України й досі до категорії дітей з особливими освітніми потребами відносять дітей з вадами, хоча це поняття значно ширше і включає всіх учнів, чиї освітні потреби виходять за межі загальноприйнятої норми, а саме: дітей позбавлених батьківського піклування; дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів; безпритульних дітей; дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах; дітей-сиріт; дітей з інвалідністю тощо. По-п'яте, в українському суспільстві не менш важливою залишається проблема негативного ставлення до дітей з особливими освітніми потребами з боку батьків та однолітків, які сприяють дискримінаційному ставленню до таких учнів. Отже, актуальною проблемою сьогодення залишається виховання сучасного підростаючого покоління на засадах гуманізму, демократії та соціальної справедливості щодо дітей з особливими освітніми потребами. Це потребує внесення корекції змісту щодо пріоритетних напрямів державної політики освіти та модернізації її системи.

Таким чином, для дослідження освітньо-правових аспектів регулювання дозвілєвої діяльності у сфері позашкільної освіти у період з 1991 по 2020 роки виокремлено такі критерії: 1) соціокультурний критерій, що характеризує інтенсивність інкультурації суспільних практик країн західної цивілізації в сфері інклюзивної освіти; 2) когнітивний критерій, що характеризує імплементацію результатів наукової рефлексії закордонного педагогічного досвіду в практику кадрового забезпечення освітньої діяльності закладів позашкільної освіти вітчизняними педагогічними університетами; 3) освітньо-правовий критерій, що відображає якісні результати імплементації норм міжнародного законодавства в сфері інклюзивної освіти в практику чинного законотворення та

державної політики і державного регулювання позашкільної освіти в Україні. У процесі аналізу виділено 3 етапи розвитку, а саме: 1991-1999 роки, 2000-2009 роки, 2010-2020 роки. Кожен з етапів характеризувався розгортанням педагогічних наукових досліджень і прийняттям законодавчих актів з питань розвитку позашкільної освіти. Важливим досягненням стало прийняття моделі інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами у закладах позашкільної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ільченко О.Ю. Нормативно-правове забезпечення державної політики України щодо інтеграції дітей з особливими освітніми потребами в заклади освіти / О.Ю. Ільченко, А.Є. Кобобел // Науковий журнал «Педагогічні науки». Полтава, 2019. – №74. – С. 105-110.
2. Ільченко О.Ю. Розвиток освітньо-правового забезпечення діяльності закладів позашкільної освіти / О.Ю. Ільченко, А. Є. Кобобел // журнал «Науковий вісник» Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського, Одеса, №2 (131) 2020. – С. 139-151.